

NON-FINANCIAL PERFORMANCE OF THE MINING INDUSTRY SECTOR - NEW CHALLENGES AND SOLUTIONS

Radostina Bakardjieva

Economic Research Institute at Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, Bulgaria

Emil Dimov

University of mining and geology St. Ivan Rilski, Sofia, Bulgaria

Abstract: The scientific study of non-financial performance of business based on empirical firm information is crucial to economic theory and practice. This topic is the focus of research by reputable international institutions such as the UN, the Global Compact, the Global Reporting Initiative, the World Economic Forum, the OECD, the European Commission.

The assessment of the non-financial performance of the Extractive Industry Sector is of paramount importance for the detection of non-financial risks in this sector of primary importance to the economy. The positive and negative effects of the sector are of great importance not only in Bulgaria but also in all European countries. For this reason, 2020 has been identified as the year in which the focus will be placed on extractive regions in transition, as a result of which a Platform for Extractive Enterprises operating in extractive regions will be developed and the impact of these will be assessed in economic, social and environmental terms. In this sense, this paper is up-to-date, timely and relevant.

The paper consists of a theoretical and an empirical part. In the theoretical part, scientific theories and concepts on the non-financial performance of companies are presented. Relational links have been drawn between the problem of the non-financial performance of mining companies and the corresponding Sustainable Development Goals, in accordance with the UN classification.

The empirical part summarizes the results of a statistical database over a five-year period. The structure of non-financial enterprises in the extractive sector by size of enterprises is presented, depending on the number of employees, the average annual gross salary with the cross section of the size of extractive enterprises, as well as the structure of the salary in the extractive sector by size of enterprises. The cost of extractive enterprises for the acquisition of non-current tangible and intangible assets with environmental purpose has been estimated. As a result of the empirical study, the positive aspects of the operation of the mining sector have been revealed, as well as some of the negative effects it produces. Recommendations have been formulated to the managers of extractive enterprises, public institutions and the non-governmental sector.

Keywords: mining, sustainable development, non-financial performance.

НЕФИНАНСОВО ПРЕДСТАВЯНЕ НА СЕКТОР „ДОБИВНА ИНДУСТРИЯ” – НОВИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И РЕШЕНИЯ

Радостина Бакърджиева

Институт за икономически изследвания на БАН

Емил Димов

Минно-геоложки университет Св. Иван Рилски, София, България

Резюме: Научното изследване на нефинансовото представяне на бизнеса въз основа на емпирична фирмена информация е от изключителна важност за икономическата теория и практика. Тази тема е фокус в изследванията на авторитетни международни институции като ООН, Глобален договор, Глобална инициатива за отчетност, Световен икономически форум, ОИРС, Европейска комисия.

Оценката на нефинансовото представяне на сектор „Добивна индустрия“ е от първостепенна значимост за разкриването на нефинансовите рискове в този сектор с първична значимост за икономиката. Позитивните и негативни ефекти на сектора са от огромна значимост не само в България, но и във всички европейски страни. По тази причина 2020 г. е идентифицирана като година, през която ще се акцентира върху добивните региони в преход, в резултат на което ще се изгради Платформа на добивните предприятия, функциониращи в добивни региони, и ще се направи оценка на въздействието, което те оказват в икономическо, социално и екологично измерение. В този смисъл, настоящият доклад е актуален, своевременен и значим.

Докладът се състои от теоретична и емпирична част. В теоретичната част са систематизирани научни теории и концепции, посветени на нефинансовото представяне на компаниите. Направени са релационни връзки между проблема за нефинансовото представяне на фирмите от добивния сектор и съответните Цели на устойчиво развитие, в съответствие с класификацията на ООН.

В емпиричната част са систематизирани резултати от статистическа база данни за петгодишен период от време. Представени са структурата на нефинансовите предприятия в добивния сектор според големината на предприятията в зависимост от брой заети, средногодишната брутна работна заплата със сечение големината на добивните предприятия, както и структурата на работната заплата в добивния сектор според големината на предприятията. Направена е оценка на разходите на добивните предприятия за придобиване на дълготрайни материални и нематериални активи с екологично предназначение. В резултат от емпиричното изследване са разкрити положителни страни от функционирането на сектора на добивните предприятия, но и някои негативни ефекти, които той предизвиква. Формулирани са препоръки към мениджърите на добивните предприятия, публичните институции и неправителствения сектор.

Ключови думи: добивна индустрия, устойчиво развитие, нефинансово представяне.

Теоретични аспекти на нефинансовото разкриване на предприятията

Същността и главните насоки на нефинансовото представяне на бизнеса са свързани с повишаването на корпоративната прозрачност и измерването на приноса на бизнеса към обществото, което е от първоопределящо значение за добивната индустрия. Ключовият бенефициент на систематизирана нефинансова информация в добивната индустрия са заинтересованите страни, между които акционери, инвеститори, работници, бизнес

асоциации, синдикати, местна общност. Добивните региони, в които оперират добивните предприятия се отличават с различна степен на развитие и голяма специфика- неравенство на доходите помежду различните групи население, лимитирана заетост, дефицит на знания и компетенции, незадоволителни социални услуги и инфраструктура.

Като страна-член на ЕС България също е ангажирана с изпълнението на новата стратегия "Устойчива Европа-2030", която полага в основите на европейския икономически дневен ред изпълнението на Целите на устойчиво развитие-2030, идентифицирани от ООН. От тук произточа и потребността от перманентен мониторинг на прогреса по изпълнение на тези цели и отчитането на степента на тяхното изпълнение чрез прилагане на съвкупност от качествени и количествени показатели, което важи в пълна сила и за добивните предприятия в България.

Европейският план за действие 2019-2024 изисква интегриране на устойчивите цели във всички направления на корпоративните политики- икономически, социални, екологични и институционални /включително корпоративно управление/, както и стриктен мониторинг и оценка на резултатите.

За разлика от действащата понастоящем стратегия, която е ориентирана към ограничен обхват от цели, новият документ предполага полагане на усилия за оценка на въздействието по всички заложи 17 цели, като основните пунктове са борбата с бедността, разширяването на възможностите на децата и младежите, както и на хората с увреждания, динамични промени в пазара на труда, участие на жените в управлението.

В контекста на предстоящите реформи очакванията са да става все по-скъпо добивните предприятия да имат екологично безотговорно поведение и да оказват негативно въздействие върху околната среда. В този смисъл нефинансовото представяне и разкриване на добивните предприятия си поставя за цел редуциране на нефинансовия риск в резултат от негативното въздействие на нефинансовите фактори върху активите на добивните предприятия, както и под въздействие на гражданския натиск.

Концепциите за корпоративната социална отговорност/отчетност и за устойчиво развитие/ отчетност са синоними поради сходните стратегически цели, свързани с гарантирането на заетост /20-64 г./, затворен бизнес-цикъл от производството до крайното потребление на произведените продукти, включително и управление на отпадъците, повишаване на енергоефективността, разширяване на кръга от екологични ангажименти на бизнеса и привличане на различни заинтересовани страни.

Дефинираните от ООН Цели на устойчивото развитие директно засягат и добивните предприятия. Цел 6 обвързва минните предприятия с въздействието, което те оказват върху чистата вода. Цел 8 идентифицира минните предприятия/ региони като генератор на заетост, а също и поставя високи изисквания към здравето на работниците и безопасността на труда в добивните компании. Цел 9 предполага подобряване на инфраструктурата и повишаване на иновационната активност на добивните предприятия. Цел 12 поставя конкретни изисквания към ефективното използване на природните ресурси и отчитане на показателите на устойчивост на добивните компании. Изпълнението на Цел 15 поставя нови предизвикателства към добивните предприятия в контекста на опазване на биоразнообразието. Съблюдаването на Цел 17 предполага разработване на карта на заинтересованите страни на добивните предприятия и активен мениджмънт, съобразен със съблюдаване на претенциите на всички заинтересовани страни.

В резултат от всичко това през последните години са изключително завишени очакванията на европейските граждани относно позитивното и негативно въздействие на добивните компании върху обществото и околната среда в насока към превенция, ефективно управление и редуциране на негативните въздействия, които могат да бъдат причинени не само на корпоративно ниво, но и в техните глобални вериги на доставки.

В този контекст нефинансовото представяне на добивните компании обхваща широк диапазон от социални, екологични, етични права, отношения с клиенти и доставчици,

съблюдаването на бизнес и човешките права, включително оценки на степента на съответствие спрямо международно утвърдени от интернационални и европейски институции норми на поведение¹. Оценката на прогреса във всички посочени направления не само е заложена в новата европейска стратегия за корпоративна социална отговорност /КСО/, а също трябва да бъде интегрирана като задължителен компонент на корпоративните стратегии. Съблюдаването на съответствието спрямо утвърдените норми и правила на практика е стартов етап на нефинансовото представяне на предприятията от добивния сектор.

В икономическата литература нефинансовото представяне на предприятията е обвързано с тяхното Отговорно бизнес поведение². Посоченият термин е алтернативна формулировка, предложена и утвърдена от ОИСР, след продължителни консултации между бизнес, синдикати и неправителствени организации. Отговорното бизнес поведение е дефинирано като „позитивен принос към икономическия, екологичен и социален прогрес в контекста на устойчивото развитие и избягването на неблагоприятни въздействия, свързани с директните и индиректните операции, продукти и услуги на компаниите“³.

И в двата аспекта - нефинансово представяне и отговорно поведение на добивните предприятия - е заложено утвърденото през последните години разширение, свързано със съблюдаването на бизнес- и човешките права⁴. Освен държавата като ключова институция с конкретно дефинирани задължения да уважават, съблюдават и да гарантират правна защита на човешките права и фундаментални свободи се утвърждават и компаниите. Като ключов институт те също трябва да изпълняват специализирани функции, изискващи съответствие с правните норми и съблюдаването на човешките права, както и гарантирането на ефективна защита при регистрирани нарушения.

Посоченият обхват на КСО в теоретичен и приложен контекст е в пълно съответствие с формулираните цели на устойчивост, базирани върху концепцията за 5 Ps, обединяваща Хора, Планета, Просперитет, Мир и Партньорство чрез системна интеграция на социални, икономически, екологични измерения⁵. Оценката на Европейската комисия относно нарастващия брой екологично и социално отговорни компании, които поставят отговорността като ядро на своята корпоративна мисия, на доброволна база, подкрепяни от публичните институции, дава основание за умерен оптимизъм при оценката на конкурентоспособността на европейските компании в тази област.

Всичко това обуславя необходимостта от комплексна оценка на реалния принос на добивните предприятия за обществото и околната среда в интерес на всички заинтересовани страни- инвеститори, държава, общество. Изпълнението на претенциите на компаниите от добивния сектор към заинтересованите страни е невъзможно без построяване на устойчива верига на създаване на ценност/стойност. В тази връзка възниква и концепцията за комплексния принос на бизнеса /Total Value/, като интегрален подход, който отчита икономическия, социален и екологичен прогрес, оповестен от фирмите и последвалите директни и индиректни ефекти и въздействия. При такъв подход е възможно да се идентифицират нефинансовите рискове за добивните предприятия и да се формулират мерки и препоръки за преодоляването им чрез усъвършенстване на системата на нефинансов риск-мениджмънт. Това позволява обективна оценка на приноса върху самата добивна компания за утвърждаване на нейния устойчив корпоративен растеж- чрез оценка на динамиката на

---

¹ М.Стефанова, Корпоративна устойчивост и отговорност, ВУЗФ, 2018, Т.Дечев, Бизнесът, човешките права и корпоративната социална отговорност- между доброволните действия и регулацията, сп. Панорама на труда, бр.9-10, 2015, В.Петрова, Анализ на дейността на заинтересованите страни в контекста на корпоративната социална отговорност, Годишник на МГУ „Св. Иван Рилски“ София, том 56, 2013.

² Responsible Business Conduct.

³ OECD Guidelines for Multinational Enterprises, 2011.

⁴ UN Guiding Principles on Business and Human Rights, 2011.

⁵ People, Planet, Prosperity, Peace, Partnership.

работните места, трудовите доходи на работниците, добавената стойност, генерирана в резултат от дейността на компанията. Непрекият принос би могъл на се измери чрез постигнатия ефект върху доставчиците- работни места, трудови доходи, обем продажби, а опосредствения- чрез оценка на въздействието върху потребителите- работни места в търговските компании и техните доставчици, трудови доходи, добавена стойност и печалби.

Като пример за нормативно базиран скрининг може да се използва оценката на съответствието спрямо нормите и правилата на авторитетната международна организация МОТ, създадена през 1919 г., в която България членува от 1920 г. Принципите на МОТ относно МНК и социалната защита са фундаментален ориентир и общопризнат инструмент за отговорно поведение на добивните компании за достигането на достоен труд за всички като основна цел.

Прилагането на изискванията на Принципите на МОТ „защита, съблюдаване и средства за правна закрила” на ниво предприятие предполагат зачитането на правата на човека, като основен стълб на корпоративната социална отговорност⁶. Във връзка с това компаниите трябва да избягват корпоративно поведение, свързано с неблагоприятни въздействия върху правата на човека и да отстранят своевременно въздействията и да се стремят да предотвратят или смекчат възникнали неблагоприятни въздействия, свързани с тяхната дейност, продукти, услуги в обхвата на техните вериги на доставки. Четирите основни принципа на МОТ са заетост, професионална подготовка, условия на труд и живот, трудови отношения. Всеки един от панелите се състои от отделни подзадачи. Както панелите, така и конкретните подзадачи са израз на корпоративната социална отговорност на предприятието и отговарят на изискването за доброволност на поетите ангажименти. Принципите на МОТ са синхронизирани с изискванията на останалите международно утвърдени стандарти като Глобалния договор, Принципите за отговорно инвестиране и др.

МОТ активно съдейства за повишаването на културата на профилактика и безопасност на труда⁷. Правото на безопасен труд и здраве е едно от основополагащите права на човека. Съблюдаването на нормите за безопасни условия на труд в предприятието изисква спазване на трудовото законодателство, внедряване на системи за управление на здравето и безопасните условия на труд в предприятието на база на най-новите международни стандарти в тази област, ефективно функциониране на комитетите по охрана на труда, интегриране на основните акценти на охраната на труда в колективните трудови договори.

В един от най-новите документи на МОТ е поставен акцент върху безопасността и здравето на младите работници.⁸ Документът дефинира обхвата на групата “млади работници” /от 18 до 24 г./ и идентифицира специфичните рискове, с които се сблъсква тази категория работници- производствени опасности, но и опасни сектори на икономиката като химическата, металургичната, добивната индустрия и др.

Нефинансовото представяне на предприятията е инструмент на нефинансовата отчетност, чрез която нефинансовата информация се транспонира от предприятията към инвеститорите, държавната администрация, местната общност, работниците и други заинтересовани страни. Чрез нефинансовата отчетност, представяща в системен вид нефинансовото представяне на добивните предприятия, се осъществява тяхното отчитане пред инвеститори и други заинтересовани страни въз основа на привеждането на количествени и качествени доказателства за степента на тяхното икономическо, социално и екологично въздействие върху обществото и околната среда .

Концепцията за нефинансовото отчитане предполага оповестяване на нефинансова информация с икономически, социални и екологични аспекти, включително съблюдаването

---

⁶ Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational and Social Policy, 2017.

⁷ ILO, Join in Building a Culture of Prevention on OSH, 2015.

⁸ ILO, Improving the Safety and Health of Young Workers, 2018.

на човешките права и борбата с корупцията с цел постигане на корпоративна устойчивост и в интерес на всички заинтересовани страни.

Повишеното търсене на съществена, обективна и комплексна нефинансова информация от една страна произтича от повишения интерес на инвеститорите и гражданското общество. От друга страна обаче и самите компании имат мотивация да разкриват нефинансовото състояние на своите компании във връзка с повишените изисквания на регулаторите, с привеждането на доказателства за предприетите от компанията мерки, свързани с управлението на нефинансовите рискове, предоставянето на информация на заинтересованите страни за динамиката на стойността на акциите, разкриването на нефинансовите фактори, които оказват въздействие върху нея, синхронизирането с аналогичното поведение на компании- конкуренти, повишаване на фирмената репутация, демонстриране на резултатите от социално отговорното поведение и степента на изпълнение на претенциите на заинтересованите страни, доказване на степента на своята корпоративна устойчивост в триединна насока в контекста на глобалната устойчивост, разкриването на информация относно ефективното функциониране на веригата на доставки.

Безспорно е че, нефинансовото представяне на добивните компании повишава степента на доверие на заинтересованите страни, които получават директна информация за степента на изпълнение на техните претенции и изисквания. Не на последно място нефинансовата отчетност осветлява откритостта на бизнеса и етичните аспекти на корпоративното поведение в комплексната верига на доставки.

Всичко това обуславя голямото значение на нефинансовото представяне на добивните компании за заинтересованите страни и впоследствие за укрепването на тяхната корпоративна устойчивост и конкурентоспособност.

Емпирични доказателства за нефинансовото представяне на предприятията от сектор Добивна индустрия в България

Мониторингът и оценката на нефинансовото представяне на българските предприятия от сектор Добивна индустрия са разработени въз основа на методология, прилагана от структурната бизнес статистика /Раздел – Нефинансови предприятия/ и статистиката на заетостта и разходите за труд, разработени от НСИ.

Целта на емпиричното изследване е да систематизира, да оцени и да анализира дейността на нефинансовите предприятия от сектор Добивна индустрия в България и тяхното нефинансово представяне като фундамент за икономически изследвания и стратегически прогнози.

Обект на изследване са нефинансови предприятия- сектор Добивна индустрия в България независимо от юридическата им форма и размерна структура, които са пазарни субекти и са класифицирани в сектор от В по КИД 2008.

Предмет на изследване са структурата на българските предприятия от добивната индустрия, структурата на наетите в тях лица, работната заплата, структурата на средствата за работна заплата, екологичните разходи на предприятията. Посочените аспекти дават възможност за оценка на нефинансовото представяне на добивните предприятия в социален и екологичен аспект.

Референтният период на изследване, обхващащ 5-годишен времеви обхват, е 2012-2016.

Статистическите данни са систематизирани въз основа на подадените годишни отчети за дейността на нефинансовите предприятия от добивната индустрия и са агрегирани от НСИ. Статистическата база от метаданни, обхваща всички предприятия от добивната индустрия, класифицирани в 4 основни групи- микро, малки, средни и големи. Прилагането на такъв подход позволява комплексен анализ по 2 компонента, обединяващи секторни статистически мета данни с прилагане на променлива- размерна структура на предприятията.

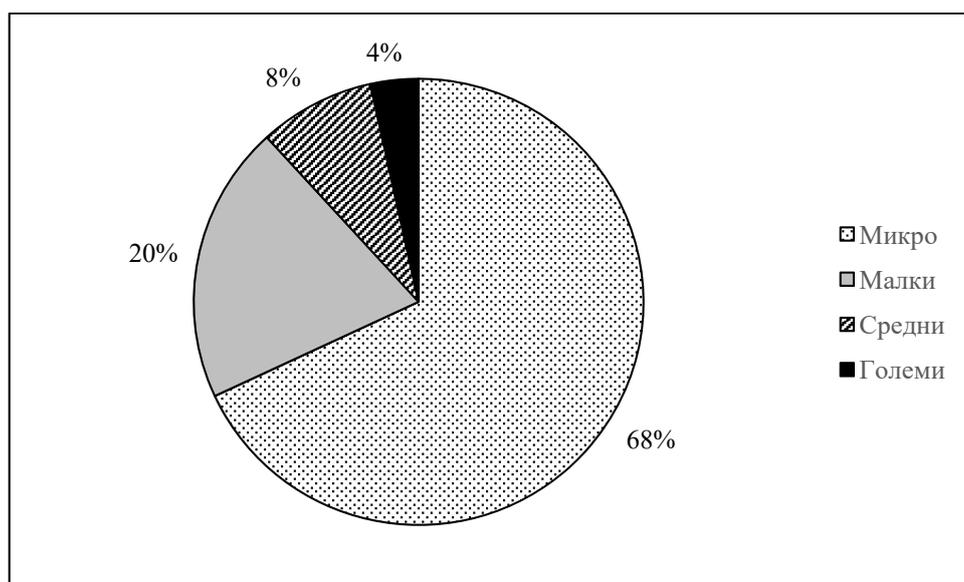
Статистическата извадка е пълномащабна и национално представителна.

Групите предприятия в зависимост от големината им са систематизирани на база критерии брой заети както следва. Микро предприятия /М1П/ до 9 заети, малки /М2П/ 10-49 заети, средни /СП / 50-249 заети и големи предприятия /ГП / над 250 заети.

При такъв подход анализът на предприятията е по-задълбочен и комплексен, тъй като предполага прилагането на сравнителен анализ както в секторен аспект, така и между предприятия с различна големина /М1П, М2П, СП и ГП/.

Емпирично изследване на тема Нефинансово представяне на предприятията има научна ценност за институциите на национално ниво, ангажирани с тези проблеми, за академичната общност- научни институти, висши училища, студенти, докторанти, икономически анализатори, медии, неправителствени организации.

Анализът на структурата на предприятията от сектор В показва, че в добивната промишленост преобладават М1П /микро предприятия/ - 68%, а най-малък е относителният дял на големите предприятия /ГП/ - 4%. Това означава, че микро предприятия в сектор В са 277 предприятия от общо 406. Големите предприятия в сектор В са 14. Относителният дял на М2П /малки предприятия/ в сектор В е 20%, а на средните добивни предприятия 8%. Статистическите данни разкриват сходство между структурата на предприятията в сектор В и структурата на съвкупността от сектори С, Д, Е както и комплексно за всички нефинансови предприятия.

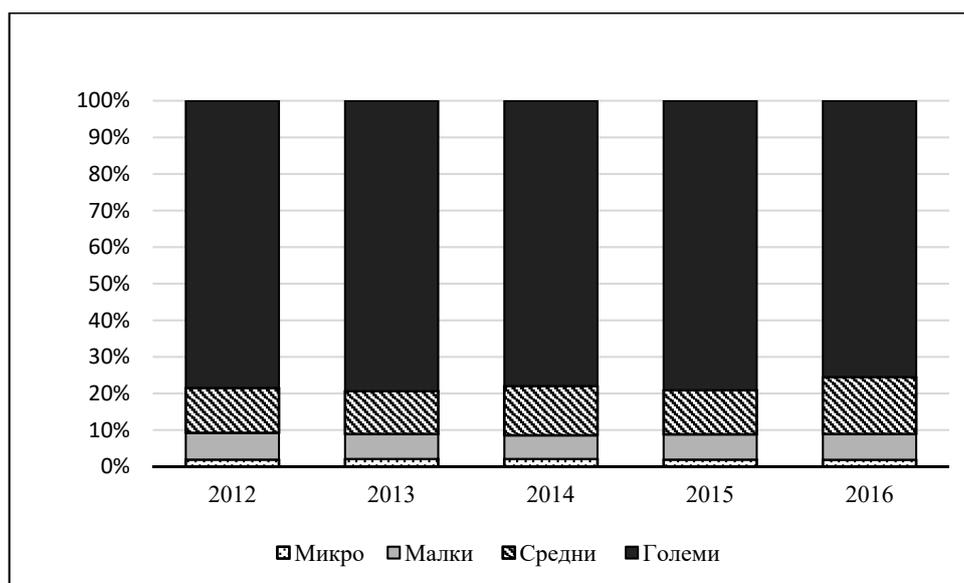

Фиг. 1. Структура на нефинансовите предприятия в сектор В според големината им, 2016

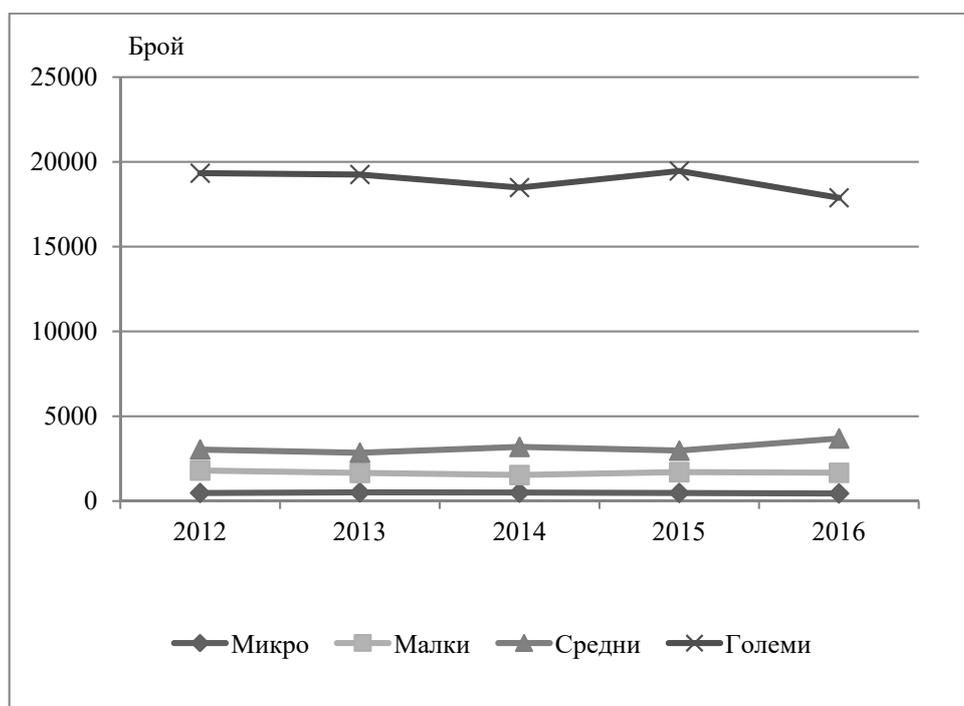
Емпиричната база данни за структурата на зетите лица разкрива, че относителният дял на зетите в М1П в сектор В е 2%, в М2П- 7%, в СП - 16 %, а в ГП - достига до 75% от всички заети в сектор В. В периода 2012- 2016 това отношение остава стабилно с леки отклонения, които не нарушават утвърдения тренд.

Емпиричната база данни показва конкретната динамика на зетите лица в сектор В в зависимост от размерната структура на предприятията. В М1П са ангажирани 575 д., в М2П - 1 738, в СП- 3 786, а в ГП- 17 844 д. Общият брой на зетите лица в сектор В възлиза на 23 963 д.

В сектор В ясно е очертана тенденцията на надделяване на броя на зетите в ГП-75% /17 864 д./ от всички заети в сектора 23 963 д.

Фиг. 2. Структура на заетите лица в сектор В според размера на предприятията, 2016

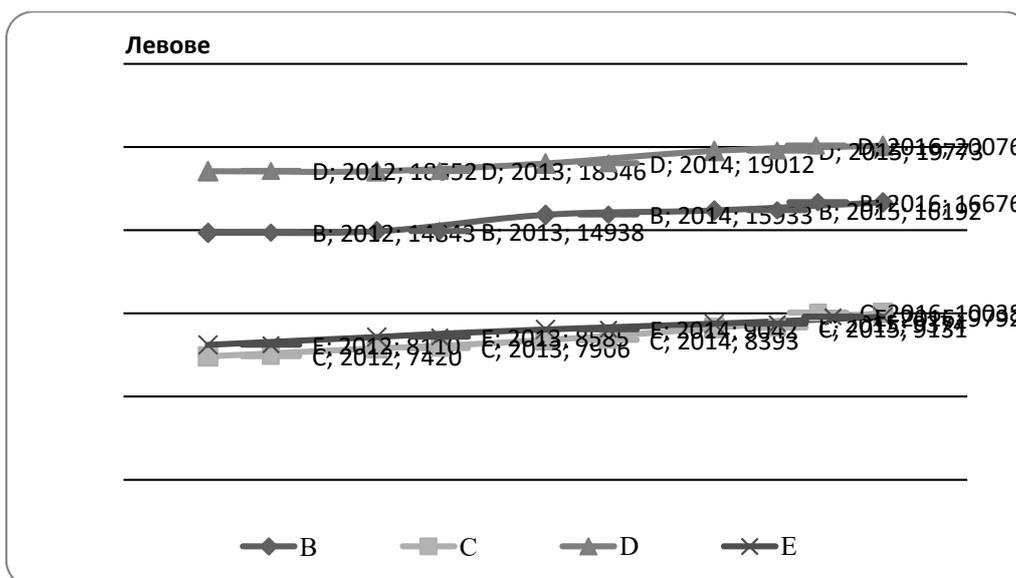

Фиг. 3. Заети лица по трудово правоотношение в сектор В според големината на предприятията, 2016

При представянето на специфичните характеристики на заетите лица в секторен аспект от изключително значение е и съотношението мъже- жени. Емпиричната фирмена информация позволява разкриването на следните съотношения. Най- преобладаващ е относителният дял на мъжете в сектор В / добивна промишленост/ – 83%, следван от сектори Д и Е, респективно 77% и 75%. Жените, заети в сектор В са 4200 и техният относителен дял е 17% от заетите лица в сектора.

Един от най-важните социални показатели за нефинансовото разкриване на отделни предприятия /сектори/ национални икономики е средната годишна брутна заплата.

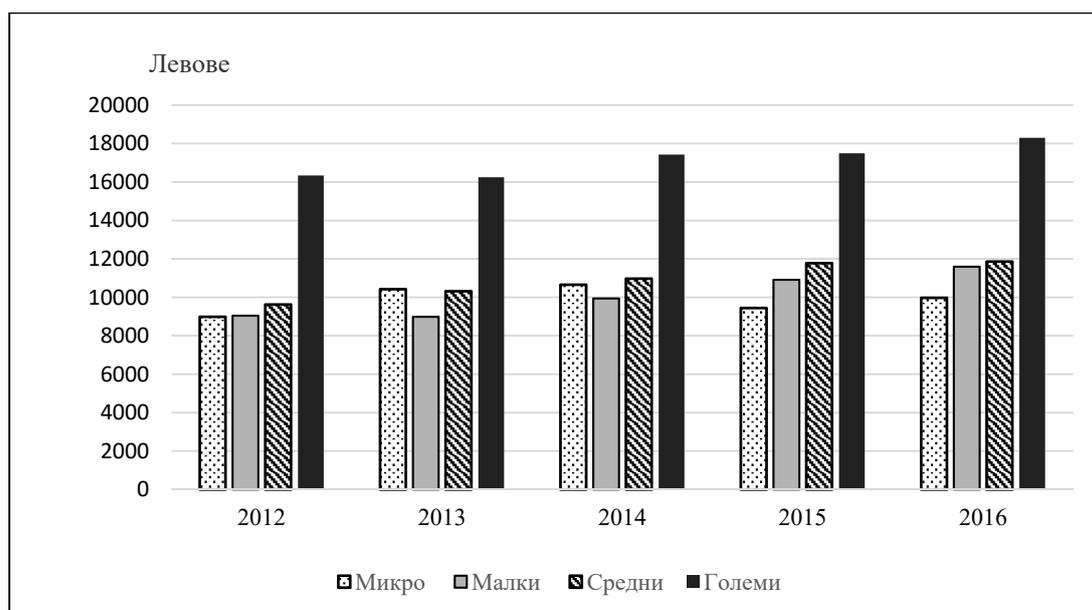
В сектор В Добивна индустрия равнището на работната заплата нараства от 13 804 лв. през 2012 до 16 610 лв. през 2016.

Фиг. 4. Средна годишна брутна заплата в сектори В, С, D и E , 2012 - 2016

Наблюдението на динамиката на средната брутна работна заплата при заложен променлива „ размер на предприятието” показва, че в сектор В е най-високо равнището на средната брутна годишна заплата в големите предприятия, като този тренд остава непроменен в периода 2012-2016. Динамиката на заплащане в големите предприятия е устойчива от 16 334 лв. през 2012, 16 250 лв. през 2013, 17 425 лв. през 2014, 17 491 лв. през 2015 и 18 304 лв. през 2016 г.

Между размера на средната брутна годишна заплата в М1П, М2П и СП в добивната индустрия се наблюдава сходство и разликите в абсолютен размер и процент на растеж не са големи. Те са в диапазона между 8 982 лв. в М2П през 2013 г. и 11862 лв. в СП през 2016, както и 11 772 лв. в СП през 2015.

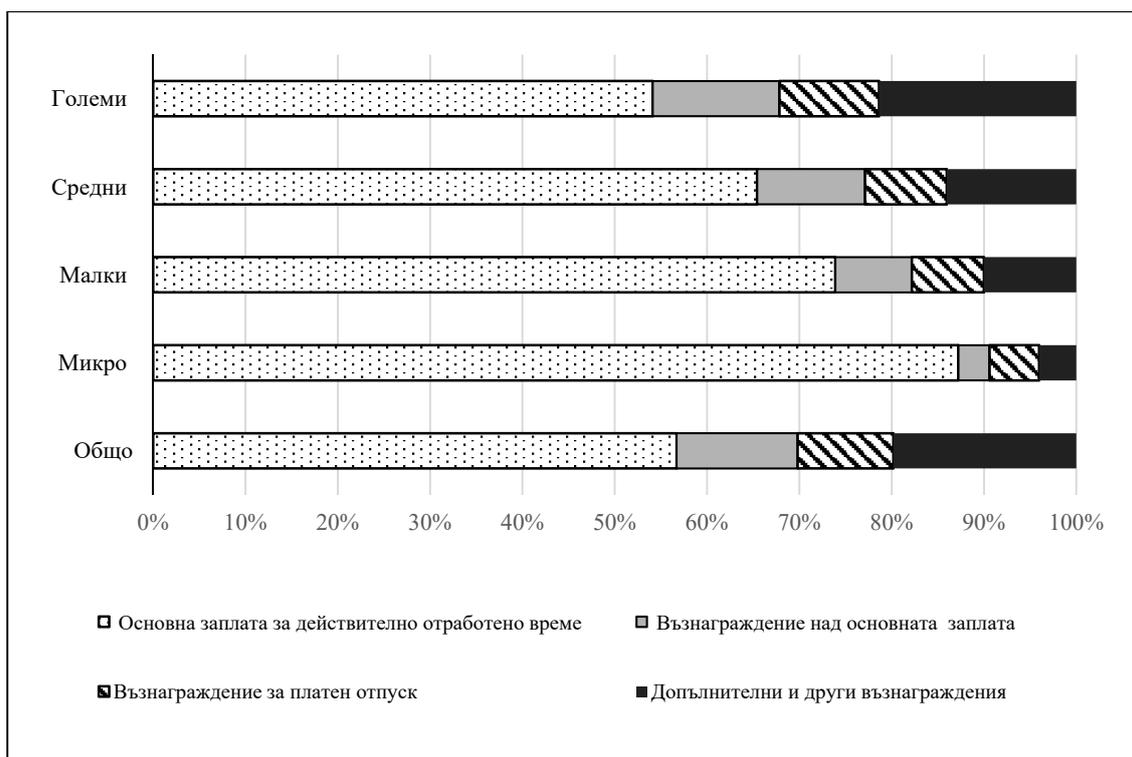

Фиг. 5. Средна брутна годишна заплата на наетите по трудово правоотношение в сектор В по големина на предприятието, 2012 - 2016

Наблюдението на структурата на работната заплата в сектор В през 2016 г. в зависимост от големината на предприятието разкрива, че във всички групи предприятия основната заплата за действително отработено време е преобладаваща. В М1П тя съставлява 86% от средствата за работна заплата, докато в големите предприятия – възлиза на 54%.

В големите предприятия в сектор В обаче е най-висок относителния дял на компонент Допълнителни възнаграждения в структурата на средствата за работна заплата- 22%, докато в М1П –относителният дял на този компонент е 4%.

Относителният дял на възнаграждението над основната заплата е най- висок в големите и средни предприятия, съответно 14% и 13%, докато в микро предприятията е 4%. Относителният дял на компонента Възнаграждение за платен отпуск също е най-висок в големите предприятия - 10%, а най-малък в М1П - 6%.

Фиг. 6. Структура на средствата за работна заплата в сектор В по елементи, по големина на предприятието, 2016

Наблюдението и оценката на отговорното поведение на предприятията спрямо околната среда е постигнато чрез систематизация на емпирична информация относно разходите за околна среда, като са обхванати всички предприятия, които са извършили разходи за околната среда. За съжаление в емпиричната база данни не е заложено съотношението между М1П - М2П - СП и ГП. Затова обработената първична емпирична информация обхваща единствено секторните аспекти на разходите за околна среда.

Опазването на околната среда включва всички дейности, които са пряко ориентирани към предотвратяване, намаляване и премахване на замърсяването в резултат от производствени или други процеси. Диапазонът на посочените разходи е широк и включва различни направления- отвеждане и пречистване на отпадъчни води, опазване на въздуха, третиране на отпадъци, обратно водоснабдяване, опазване на земя, гори, апаратура за мониторинг и контрол и др.

Разходите за опазване и възстановяване на околната среда са ключов показател за екологичната отговорност на предприятията към обществото и се инвестират с цел редуциране на негативните въздействия върху околната среда.

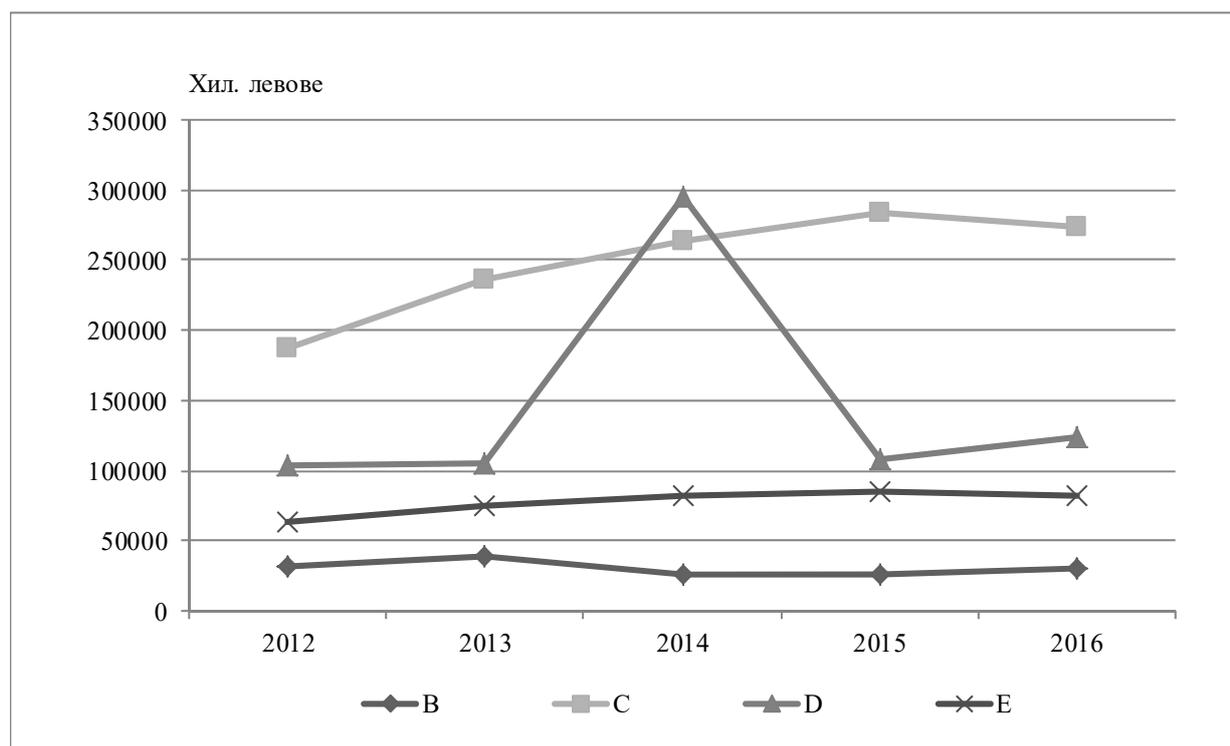
Наблюдението на разходите за опазване и възстановяване на околната среда разкрива техния устойчив тренд. Предприятията осъзнават значението на екологичните рискове и въздействието, което може да окаже екологично неотговорното им поведение върху имиджа и фирмената репутация. Подобно поведение може да заплаши функционирането на предприятието в съответния регион и дори да предизвика социални вълнения, както и бойкот към произведената продукция.

Сектор С /Преработваща промишленост/ оповестява най-високи нива на разходи за възстановяване и опазване на околната среда. Абсолютният размер на разходите нараства устойчиво и без прекъсване от 186 653 хил. лв. през 2012 г. до 273 552 хил. лв. през 2016 г.

На второ място е ситуиран сектор Д /Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива/ и неговите разходи нарастват от 103 164 лв. през 2012 г. на 123 836 лв. през 2016 г. Трендът на екологичните разходи в сектор Д показва специфичен връх през 2014 г. с достигнат абсолютен размер на екологичните разходи 295 505 хил. лв. Причината за това е, че през тази година са въведени в експлоатация нови екологични машини и оборудване, финансирани по линия на европейските програми.

Екологичните разходи на сектор Е / Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци/ също са устойчиви- от 62 903 хил.лв. през 2012 г. до 82 563 хил. лв. през 2016 г.

Най-ниско е равнището на екологичните разходи в сектор В /Добивна индустрия/. Те спадат от 31 534 хил. лв. на 30 362 хил. лв.

Фиг. 7. Разходи за опазване и възстановяване на околната среда, 2012 - 2016

От изложеното секторно наблюдение на нефинансовите аспекти на Добивната индустрия може да се направи извод, че годишната отчетност на българските добивни предприятия във финансов формат предоставя базисна информация относно нефинансовите измерения в социален и екологичен аспект. Екологичната отчетност се предоставя само на секторно равнище, а не е застъпена в МСП. В процес на доуточняване е методиката за разкриване на възнагражденията и бонусите на мениджърите на предприятията, както и предоставянето на информация за участието на жените в корпоративните бордове. Всички

тези аспекти са от огромно значение за оценка на нефинансовия риск, както в добивния сектор като цяло, така и в отделните добивни предприятия. А това е от голяма значимост за формиране на тяхното устойчиво и отговорно поведение с измерение веригата на доставки и негативните/ позитивни въздействия върху регионите, в които оперират добивните предприятия.

Заключение

Нефинансовото представяне на предприятията от добивната индустрия и предоставянето на публична информация в тази насока е от изключително значение както за предприятията в изследвания сектор, така и за функционирането на добивните региони. Това е единственият инструмент за предоставяне на информация на заинтересованите страни, в резултат от която те да вземат обосновани информирани решения. Емпиричните данни разкриват усилията на компаниите от добивния сектор за изпълнение на Целите на устойчивото развитие като преход към конкурентоспособност и стабилност.

Литература

1. Дечев, Т. Бизнесът, човешките права и корпоративната социална отговорност- между доброволните действия и регулацията, сп. Панорама на труда, бр. 9-10, 2015.
2. Петрова, В. Анализ на дейността на заинтересованите страни в контекста на корпоративната социална отговорност, Годишник на МГУ „Св. Иван Рилски” София, том 56, 2013.
3. Стефанова, М. Корпоративна устойчивост и отговорност, ВУЗФ, 2018.
4. ILO, Improvong the Safety and Health of Young Workers, 2018.
5. ILO, Join in Building a Culture of Prevention on OSH, 2015.
6. OECD Guidelines for Multinational Enterptises, 2011.
7. People, Planet, Prosperity, Peace, Partnership.
8. Responsible Business Conduct.
9. Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational and Social Policy, 2017.
10. UN Guiding Principles on Business and Human Rights, 2011.